

Poder polític: municipi, Generalitat i virrei

Eva Serra i Puig*

La Barcelona dels segles XVI i XVII potser no era una gran ciutat en termes demogràfics. Segons Roger Mols, al final del segle XVI tenia entre quaranta mil i seixanta mil habitants, i ocupava el lloc 24 del rànquing urbà europeu.¹ Però hi ha dues raons per les quals podríem utilitzar el concepte de *ciutat poderosa* per referir-nos a Barcelona: la primera és el fet que abans de 1714 tenia un govern propi sòlid, amb molts privilegis o drets polítics, i la segona és que la ciutat era seu de diverses institucions catalanes i/o reials amb jurisdicció territorial a tot Catalunya, des de la Diputació del General fins a la Reial Audiència, des de la Lloctinència o Capitania General fins a la Inquisició.

D'altra banda, l'àrea territorial de la ciutat de Barcelona abans de 1714 era molt àmplia. Els seus límits se solen identificar amb l'anomenat territori estret (hort i vinyet o territori emfitèutic) de la Sentència arbitral de 1310, però també amb el territori ample, reconegut a l'usatge *Item statuerunt*, que establia una zona de pau i treva permanent sota la protecció del comte en què regien les ordinations de la ciutat de Barcelona (privilegi de confirmació de Jaume II de 1319).² A aquesta territorialitat encara caldria afegir-hi la institució del carreratge,³ a la

* Professora a la Universitat de Barcelona. Aquest treball s'inscriu en el projecte d'investigació BHA-2001-5578.

1. Roger MOLS, «La población europea (1500-1700)», dins Carlo M. CIPOLLA (ed.), *Historia económica de Europa*, Barcelona, Ariel, 1979, vol. 2 (*Siglos XVI y XVII*), pàg. 34.
2. F. CARRERAS CANDI, «Notes sobre los orígens de la Emfiteusis en lo territori de Barcelona», *Revista Jurídica de Catalunya*, XV (1909) i XVI (1910); Guillem Maria DE BROCA, *Historia del derecho de Cataluña especialmente del civil*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1985 [1918], pàg. 242-244, 294-318, 515-519; FUNDACIÓ ENCICLOPÈDIA CATALANA, «El Barcelonès», dins *Gran geografia comarcal de Catalunya*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1982, vol. 8, pàg. 54-63; Sebastià SOLÉ I COT, *La Nova Planta i l'organització política del Pla de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2001, (*Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona*, 9), pàg. 48-55.
3. M. T. FERRER, *L'associació de municipis a l'Edat Mitjana. El carreratge de Barcelona. 750 aniversari dels privilegis atorgats per Jaume I a la ciutat de Barcelona, 1249-1999*, Barcelona,

qual molts municipis de l'Edat Mitjana es van acollir, per gaudir dels privilegis de Barcelona i evitar, una vegada per totes, la política d'inf feudacions de la Corona. La redempció jurisdiccional havia determinat, doncs, l'expansió del carreratge barceloní, que no era pas l'únic a Catalunya. També tenien carrers Lleida, Cervera, Girona o Perpinyà. Les viles carrers de Barcelona tenien les seves pròpies institucions municipals i algunes fins i tot tenien dret de convocatòria a Cort General amb síndics propis i separats dels de Barcelona, com ara Granollers, Santpedor, Vilanova/Cubelles, Cruïlles i Caldes de Montbui o Mataró; aquesta darrera va adquirir el dret de convocatòria a Corts el 1585.⁴ El carreratge explica, per exemple, que el 16 de gener de 1591 els jurats de Granollers demanessin consell a Barcelona davant d'un desenfrenat allotjament de soldats: «aquestos señors soldats, qui's troben de present en esta vila, se són ensenyorits de la vila y an presas les claus dels portals y del campanar y han presas les armes dels habitants en dita vila y, com lo balle de present no és en dita vila, y per que no sens pogués donar culpa, havem feta crida que ningú fassa ninguna manera de repugnàntia a dits soldats sinó que hobehescha en tot lo que ells volran. Entretant, per la molta confiança que sempre esta vila de Granollers ha tingut de Vs Ms y de aqueixa ciutat en qualsevol occorrent necessitat, fan part y avis a la ciutat de la situació, confiats de Vs magnificències, en asò y en tot lo que convindrà al servey de Déu y de sa magestat, nos manaran donar tot consell, favor i ajuda, quals de Vs magnificències estam confiats y esperam».⁵ Efectivament, Barcelona va escoltar els jurats de Granollers i va demanar explicacions al governador en nom de la vila. El carreratge, doncs, donava a Barcelona una potencialitat especial.

També cal recordar que Barcelona era senyora de baronies. Des del final del segle XIV, diverses localitats li pertanyien per just títol, sempre adquirit per compra, per raons especulatives, com seria el cas de la baronia de Montornès al Vallès; o bé aprofitant la fretura de diner dels reis del segle XIV, com seria el cas dels castells de Montcada o d'Arraona, entre d'altres; o bé per raons de necessitat, com ara la compra de les baronies de Flix i La Palma, una zona clau de «tots els grans qui devallen per lo dit riu [l'Ebre]. Los quals grans, la ciutat de Tortosa, per fer-ne los affers seus o de sos mercaders, fort soven se atura, pretenent quals ha necessaris per sa provisió, la qual cosa torna en gran dan de la Ciutat de Barchinona, qui, per mà de la dita ciutat de Tortosa o de sos mercaders, ha fort sovin haver los dits blats a carestia et deseret, majorment dalgun temps a ençà, que la dita ciutat no ses ajudada de Sicília ne de Cerdanya, segons en temps antich solia fer».⁶ Ara

Ajuntament de Barcelona, 1999, [conferència pronunciada al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona el 10 de febrer de 1999].

4. *Cort General de Montsó (1585)*. *Montsó-Binèfar: Procés familiar del braç reial*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 2001, p. IX; Joan GIMÉNEZ I BLASCO, «Les Corts catalanes dels segles XVI i XVII des d'una perspectiva local», dins *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional, 28, 29 i 30 d'abril de 1988*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, pàg. 256-260.
5. *Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, Barcelona, 1897, vol. VI (1588-1597), pàg. 222.
6. F. CARRERAS CANDI, *La ciutat de Barcelona*, Barcelona, Albert Martín, s/a, pàg. 584-595; *Rúbriques de Bruniquer; Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, 1914, vol. III, pàg. 211-250.

bé, una cosa era adquirir aquestes baronies en el segle XIV per sostroure's, per exemple, del control de Tortosa en el cas del blat, i una altra era pretendre convertir-les en l'excusa perquè els consellers poguessin obtenir títols de noblesa titulada. Era el signe dels temps. El 2 de gener de 1602 el Consell de Cent deliberava que fos demanat «privilegi al rey per a que los Consellers fossen marquesos de Flix».⁷ Aquest ideal d'ennobliment s'explica, d'una banda, pel sentiment de la Ciutat de no voler deixar-se empetitir per una societat que tendia a reforçar les posicions aristocràtiques, com demostra la Cort General de 1599 i tota la política reial de la segona meitat del segle XVII, cosa que forçosament havia d'inquietar una Ciutat com Barcelona; i de l'altra, per la inclinació dels mateixos consellers, a títol personal, a entrar en aquesta flaca aristocratitzant.

Aquesta ciutat era, a més, el cap del braç reial, i com a tal un dels seus síndics presidia l'estament durant la celebració de Corts. A més, des del 1510, per la Constitució 14, l'arxiu de Barcelona havia de conservar les escriptures dels processos familiars de Corts del braç reial.⁸ Encara podríem afegir més coses per demostrar la potencialitat de la Ciutat, com el fet que disposava de juí de prohoms⁹ o que era el redós dels catalans pobres en temps de fam. Pel pare de Jeroni Pujades sabem que quan el 1584 «se despoblava Urgell per gran secada y fams [...] se'n venien los pobres a Barcelona».¹⁰ No podem oblidar que Barcelona era també seu de l'Hospital General. Si la Diputació tenia els seus sermons de Sant Jordi, la Ciutat de Barcelona tenia els seus sermons del rei en Jaume, com el d'Onofre Manescal.¹¹ Podríem fer una llista dels elements que demostren el poder de Barcelona, des de l'aspiració de tots els prohoms catalans a aconseguir-ne la ciutadania –observem, per exemple, l'adquisició de la ciutadania per part de molts gironins o solsonins, entre altres orígens–, fins al reconeixement que a Barcelona l'any 1600 hi havia més de 140 juristes en exercici, sense comptar els doctors de l'Audiència.¹² Tot plegat explica l'autoconsciència de la Ciutat, que se sentia molt molesta davant els menyspreus de les galeres dels Doria, quan passaven sense saludar-la. Era la mofa del genovès, la competència deslleial aliada a l'imperi dels Habsburg.¹³

D'altra banda, és interessant observar l'espai urbà que ocupava cada institució de poder a Barcelona, com el Consell de Cent, diversos poders catalans amb seu a Barcelona o els poders reials també amb seu a la ciutat. En iniciar-se els segles moderns era un fet prou observable i significatiu que la monarquia havia aban-

7. *Rúbriques de Bruniquer...*, Barcelona, 1912, vol. I, pàg. 201.

8. *Constituciones y altres drets de Cathalunya, compilats en virtut del capítol de Cort LXXXII de les Corts per la SCYR Majestat der rey don Philip IV nostre senyor celebrades en la ciutat de Barcelona, any MDCCII*, Barcelona, Casa Joan Pau Martí y Joseph Llopis, 1704, I, 1-14-13.

9. F. CARRERAS CANDI, *La ciutat de Barcelona*, pàg. 573 i 577.

10. Jeroni PUJADES, *Dietari de Jeroni Pujades*, edició a cura de J. M. Casas Homs, Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1976, vol. IV (1626-1630), pàg. 109.

11. *Sermó vulgarment anomenat del sereníssim senyor don Jaume segon [...] predicat en la sacra iglésia de la insigne ciutat de Barcelona a 4 de novembre de l'any 1597*, Barcelona, Sebastià de Cormelles, 1602.

12. Jeroni SACONOMINA, «Memòries (1572-1602)», dins *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, a cura d'A. Simon i Tarrés, Barcelona, Curial (Biblioteca Torres i Amat), 1991, pàg. 250.

13. Jeroni SACONOMINA, «Memòries (1572-1602)», pàg. 210.

donat la ciutat en sentit físic. Aquesta realitat explica que els historiadors com Diago insistissin a recordar el caràcter de Barcelona de ciutat reial amb els gots i de ciutat comtal, després, amb el casal de Barcelona.¹⁴ La sort dels vells palaus reials és significativa. Una ala del palau reial major va ser lliurada a la Inquisició el 1487, i el 1542 el palau fou destinat a aixoplugar les escriptories de la Reial Audiència.¹⁵ Joan II cedí el palau reial menor o de la reina –enderrocant el 1857– als Requesens. Mentre la monarquia cedia o perdia els seus palaus, el Consell de Cent i la Diputació construïen les seves cases. I dic *cases* perquè ni el Consell de Cent ni la Generalitat mai no van emprar la paraula *palau* per designar les seves respectives seus.

El segle XVI es va caracteritzar per un creixement econòmic important i uns bons ingressos fiscals tant de Barcelona com de la Diputació.¹⁶ Pel que fa a Barcelona, Jaume Dantí parla de sanejament de les finances públiques en començar el segle XVI. Tot i el creixement del deute de les primeres dècades, la conjuntura positiva de la segona meitat del XVI fins al 1588 va permetre estabilitzar-lo; en la major part dels casos, el deute derivava dels esforços d'inversió per obres.¹⁷ Tant la Ciutat com la Diputació feien obres i es disputaven els paletes i els fusters per construir les seves respectives cases. Puig i Cadafalch i Miret i Sans van escriure: «L'obra [de la Diputació] en 1577 semblava no havia d'acabar-se [...] els jornals s'encarien a Casa la Ciutat, [...] que ara pagavan les coses més cares; el General acostumava fer-les ab més comoditat y ls treballadors deixaven l'obra del carrer de la Seu per l'obra propera dels Magnífichs Concellers. La diputació per a trobar mestres de casa acorda pagar-los al preu que paguen a casa la Ciutat; això era pel juliol; y per l'agost esdevé la mateixa competència pels mestres fusters».¹⁸

Aquesta carrera per completar el pes polític de la institució amb una casa pròpia noble contrastava no sols amb la minoració del nombre de palaus reials sinó també amb el fet que la casa per als lloctinents era tan poc adequada que aquests no hi volien viure i preferien residir a la casa dels ducs de Cardona i de Sogorb, al carrer Ample, «casa vulgarment dita del Infant hon acostumen de posar los vi-reys».¹⁹ L'episodi de 1559 del lloctinent García de Toledo, marquès de Villafranca i cosí del duc d'Alba, és prou significatiu. A la traducció del dietari de la Diputa-

14. R. MOLINÉ I BRASÉS, «La Descripción de Catalunya del P. Diago», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, gener-març 1909, pàg. 16-27.

15. Anna M. ADROER, *El palau reial major de Barcelona*, 1978; A. DURAN I SANPERE, *Barcelona i la seva història*, Barcelona, Curial, vol. I, pàg. 249-323.

16. Eva SERRA, «Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió», *Les institucions catalanes (segles XV-XVII)*, Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Actes, dins Pedralbes. Revista d'Història Moderna, 15, vol. I (1993), pàg. 259-274, i 14 (1994), pàg. 199-206; A. GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Madrid, Alianza Editorial, 1998.

17. Jaume DANTÍ, «El govern de la Ciutat de Barcelona a l'època moderna: estabilitat institucional, dificultats financeres i relació amb el poder reial», dins Manuel ROVIRA I SOLÀ i Sebastià RIERA I VIADER (coord.), *El temps del Consell de Cent II. La persistència institucional, segles XV-XVII*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, (*Barcelona Quaderns d'Història*, 5), pàg. 137-138.

18. J. PUIG I CADAFALECH i J. MIRET I SANS, «El palau de la Diputació General de Catalunya», *Anuari Institut d'Estudis Catalans*, III (1909-1910), pàg. 149-159.

19. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, Any 1539-1578*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994, vol. II, pàg. 48 i 80.

ció podem llegir que aquest, després de consultar-ho a mossèn Bernat Aymerich, regent de la Tresoreria, va comunicar als diputats: «senyors, en dies passats, per part de vostres senyories y de aquestos senyors, se donaren certes requestes als doctors del Real Consell perquè, conforme la Constitució de les Corts del any 1547, vagen a la sala gran del palau real, hon stan aparellades dues sales per ha tenir la Audiència Real, acabada la casa se es feta per al aposento del loctinent general; e com dita casa o posento sie per ara molt xica e incomoda per estar-hi jo i ma muller y fills y criats, per ésser tant xiqua y no haver-hi prou apartaments, y los pochs que.y són no ésser còmodos, que volguessen revocar las ditas requestas donadas als doctors del Real Consell, com dit és». El diputat eclesiàstic contestava aleshores «que ells bé veyen lo que sa senyoria deya, que era molt just y rahonable, y que per sa il·lustre persona y casa no y havia prou apartaments; emperò per lo que ells són obligats, havien fetes donar les dites requestes als dits doctors, y també per lo que són obligats ne donarien una altra a sa il·lustre senyoria, y ell respondria lo que ara de paraula los avia dit, y tots farian lo que eren obligats».²⁰ La Diputació era la institució que havia de fer la despesa de la casa per al lloctinent i per a les seves funcions de govern i justícia i, tanmateix, tot indica que no hi posava el mateix esforç que posava en la seva pròpia casa. Així, la casa destinada al lloctinent no era del gust d'aquest, que la trobava esquifida. Per entendre-ho només cal comparar aquest palauet virregnal amb l'immens palau virregnal de Nàpols. No era per casualitat que la lloctinència de Catalunya fos un càrrec menor en el currículum polític de l'aristocràcia castellana i andalusa. En canvi, la Diputació es va fer una casa a Barcelona que fins i tot va aixecar sospites per part de Felip II. El març del 1597, poc després d'haver-se iniciat l'obra del cos nou de l'edifici de la plaça de Sant Jaume, van començar les sospites del lloctinent Lorenzo Suárez de Figueroa, duc de Feria, que va denunciar la Diputació davant el rei. Suárez de Figueroa deia que amb el pretext d'engrandir la casa, la Diputació en realitat feia un castell dins la ciutat per fortificar-se. Els diputats hagueren de parar les obres i ensenyar el traçat de l'obra al rei. «No mereixem [...] ésser reputats de V M en menys faels que los que més ho són en tots los Estats», deien al rei els diputats, que sabien tot el que passava als Països Baixos.²¹ Tot i que feia tot just sis anys que la Diputació havia oposat resistència a la corona durant quasi un any (afer de Joan Granollacs, del 24 de maig de 1591 al 21 d'abril de 1592), en aquells anys la Diputació no es plantejava cap ruptura amb el rei, i una prova d'això és que, a diferència d'Aragó, on maldaven per fer els retrats dels seus justícies, el 1587 la Diputació catalana va encarregar al pintor italià Filippo Ariosto la col·lecció de retrats dels comtes reis fins a Felip II per posar-los a la sala dels braços de la casa de la Diputació. L'afer desencadenà un divertit episodi sobre el caràcter moro o got dels primers governants del territori català. Francesc Calça, l'historiador assessor, no dubtava de l'existència de reis moros, però el pensament políticament correcte de l'època imposava uns reis gots que no posessin en dubte el caràcter cristià dels catalans. Finalment, una pintura de reis moros presidida per Carles Martell al·ludia a la conquesta

20. *Dietaris de la Generalitat...*, vol. II, pàg. 81.

21. PUIG I CADAFAALCH I MIRET I SANS, «El palau de la Diputació General...», pàg. 476-479.

cristiana.²² Aquest episodi, si més no, revela la convicció historiogràfica de ser un país nascut d'una conquesta (en cap cas diuen reconquesta) amb lligams carolingis contra els moros, però al costat d'això es recrea un passat, segons principis gots, d'ideologia més humanística que no pas històrica. L'ideal humanístic s'imposava sobre la realitat històrica.

Aquesta ciutat poderosa, amb poders propis i que era seu del govern català i del govern reial a Catalunya, lògicament tenia històries particulars i *laudationes* d'acord amb els patrons humanístics, més propers als models de ciutats ideals del Renaixement que no a les utopies del segle XVI.²³

L'obra *Barcino* de Jeroni Pau, publicada el 1491,²⁴ és la primera obra dedicada a Barcelona segons aquests prototipus humanístics. Després n'hi va haver d'altres, com ara el *Memorial Històric* de Joan Francesc Boscà, un manuscrit de final del segle XV conegut també amb el nom d'*Annales Urbis Barcinonensis*,²⁵ escrit «a eterna memòria i per relatió dels antichs»; «els antichs», una altra preocupació humanística potser menys interessant ideològicament, però per la qual l'obra destina una part important del seu espai a citar els dirigents de la ciutat i del país.

La *Barcino* de Pau, escrita en forma d'epístola, com solien fer els humanistes, va dirigida a l'amic Paolo Pompilio i és una narració de «tot allò que he llegit en els autors antics i fidedignes sobre la meua ciutat, la seva terra i importància, els seus habitants i situació, i sobre les seves gestes excel·lents i exemplars, afegint-hi succintament la seva història fins als nostres dies» i en definitiva, tal com diu el mateix autor, és una visió del seu «solar patri», amb el sentit local de *pàtria* propi de l'època, tal com feren també Gilabert, Serra i Postius o el baró de Maldà. Com passa amb la majoria de *laudationes* urbanes, Jeroni Pau s'entreté en els orígens, rebutja la teoria medieval del mite d'Hèrcules i accepta la teoria dels orígens cartaginesos de la ciutat de la mà d'Amílcar Barca, com després féu, entre d'altres, Onofre Manescal. Com solien fer en aquestes *laudationes*, Pau es-

22. Per tot aquest afer segueixo el treball de Puig i Cadafalch i Miret i Sans. Recentment ha estat presentat el treball següent: Rodolfo GALDEANO CARRETERO, *La serie iconográfica de los monarcas de Catalunya-Aragón de Filippo Ariosto para el Palau de la Generalitat (1587-1588)*, Girona, Universitat de Girona, Departament d'Història de l'Art, juliol 2002, [es tracta d'un treball d'iniciació a la recerca dirigit per Joaquim Garriga i Riera].

23. Un cop escrit aquest text, Josep Fontana m'ha assenyalat unes paraules molt significatives a propòsit del caràcter de Barcelona com a capital de la Corona d'Aragó, impreses en un memorial dels diputats adreçat al rei en defensa de la figura del vicecanceller. En els articles 18-19 d'aquest memorial es diu: «en Catalunya y en la ciutat de Barcelona tenía su magestad su Consejo para la expedición universal de los negocios de los demás reynos de la Corona [d'Aragó]. Subministran [l'evidència d'això] diferentes circunstancias, grandes para el caso, como son el Archivo Real, que los señores reyes constituyeron en la ciudad de Barcelona en su mismo palacio (como oy se ve) para todos los autos y escrituras de los demás reynos de la corona» (IUHVJVV, *Memorial encapçalat per la frase: Señor. El Consistorio de Diputados...*, que no porta data però penso que pot haver estat imprès el 1692). Aquest mateix memorial també consta en els Fullets Bonsones de la Biblioteca de Catalunya amb el núm. 395 i se li atribueix amb dubtes la data d'impressió del 1690. En el catàleg de la col·lecció, publicat per Pere Bohigas el 1974 consta amb el núm. 2.338.

24. Jeroni PAU, «Barcino», dins *Obres*, edició a cura de Mariàngela Vilallonga, Barcelona, Curial, 1986, vol. I, pàg. 291-347.

25. Joan Francesc BOSCA, *Memorial Històric*, edició a cura de Jaume Sobrequès, Barcelona, 1977.

menta «alguns antiquíssims ciutadans de la nostra urbs quan era florent a les Hispànies el govern romà», i també alguns cristians o màrtirs il·lustres, i fa un repàs de la localització, el perímetre i les construccions de la ciutat.

Tenint en compte que l'objectiu d'aquesta lliçó és el poder, paga la pena comentar com veia Jeroni Pau el poder de la ciutat. D'entrada és interessant observar, com passa en la majoria de cròniques urbanes dedicades a Barcelona, el contrast amb Tarragona. Jeroni Pau va escriure: «Llegim axí mateix que en temps de Diocleciana fou una ciutat molt populosa i augmentada amb suburbis, havent estat destruïda abans Tarragona pels germànics, durant el mal regnat de Gal·liè».²⁶ No és l'única referència, perquè més endavant explica: «Havent irromput els bàrbars en les Hispànies, sota Honori i Teodosi, i havent estat capturada i destruïda pels vàndals la ciutat de Tarragona, la més important d'aquella comarca, Barcelona va augmentar el nombre dels seus habitants».²⁷ Tal com ha observat Mariàngela Vilallonga, la visió de Pau, segons la qual la desgràcia de Tarragona fou l'origen de l'èxit de la ciutat de Barcelona, l'adoptaren després altres autors, com ara J. Puja-des.²⁸ En tot cas, cal remarcar que als autors d'aquests segles els cal resituar el paper de les dues ciutats i, sovint, ho fan com el geògraf Pere Gil, que descriu Barcelona com «la ciutat més principal de Cathalunya en lo temporal», per tal com «Tarragona és ciutat archiepiscopal metropolitana, y en lo esperitual és cap de la província Tarraconense».²⁹ Tornant a Jeroni Pau, aquest no confon Catalunya i Barcelona, però observa que en temps del govern dels comtes «fou divulgat el nom dels catalans, la metropoli dels quals –afirma– fou sempre Barcelona»³⁰ i, segons Jeroni Pau, l'expansió catalana no hauria estat possible sense el concurs de Barcelona, ciutat que veu amb ulls fonamentalment mercantils i de la qual destaca les funcions exercides en el terreny de l'encunyació de moneda i la possessió d'una banca o taula pública dipositària sòlida del crèdit.³¹ Des del punt de vista del poder, remarca «la llibertat atorgada pels reis al Senat i a tot el poble a causa dels seus grans mèrits», destaca les lleis municipals i mercantils, més catalanes que barcelonines, però també l'extensió més enllà de Barcelona de les lleis barcelonines i, finalment, tot i el seu elitisme –que fa que desaprovi la participació de la plebs en el govern de la ciutat–, assenyalava la peculiaritat del govern barceloní: «L'administració dels aprovisionaments i del govern general, actualment és dirigida per cinc barons amb un càrrec anual. A ells se n'afegeixen trenta-dos o bé cent, si amenacen qüestions massa greus. D'aquesta agrupació de pròcers, i també de la plebs,

26. Jeroni PAU, «Barcino», pàg. 301.

27. Jeroni PAU, «Barcino», pàg. 311.

28. Jeroni PAU, «Barcino», pàg. 301, nota 12. A Jeroni PUJADES, *Crónica Universal del Principado de Cataluña*, Barcelona, 1851, vol. III, pàg. 109, podem llegir: «Así en efecto la calamidad de Tarragona fue buena suerte para Barcelona».

29. Josep IGLÉSIES, *Pere Gil SI i la seva geografia de Catalunya seguit de la transcripció del 'Libre primer de la història cathalana en lo qual se tracta de Història o descripció natural, ço és de cosas naturals de Cathaluña' segons el manuscrit de l'any 1600 inèdit del Seminari de Barcelona*, Barcelona, Quaderns de Geografia I, 1949, pàg. 167 i 168.

30. Jeroni PAU, «Barcino», pàg. 319. És més, Jeroni Pau tenia previst fer «una altra obra més extensa» dedicada als catalans, «si la vida ens hi abasta» (podem llegir aquests comentaris a les pàgines 319 i 323).

31. Jeroni PAU, «Barcino», pàg. 337.

admesa fa poc a formar part del Consell, emanen tots els decrets». La seva visió de coetani és més aviat pessimista, perquè observa la ciutat «extenuada per lluites intestines, exhausta de riqueses i despoblada de ciutadans». Pau intenta situar els orígens d'aquesta situació crítica en el luxe i la discòrdia intestina i en «la tenacitat de defensar la llibertat, vulnerada pel caprici del príncep», i confia en la cura i bondat de Ferran, «el millor i més alt dels prínceps».³²

M'he referit a la dinàmica que Jeroni Pau atribueix als comtes de Barcelona en l'expansió territorial dels catalans perquè el factor comtal té un paper fonamental en l'imaginari polític del poder barceloní.

Catalunya nasqué políticament a redós del comtat de Barcelona, si bé, a diferència del regne de València, per sort, no hi hagué confusió entre el nom del país, Catalunya, i el nom de la ciutat capital, Barcelona. Però dit això, penso que cal indicar un fet que força un estret lligam entre la ciutat i la condició històrica comtal del país. És pertinent remarcar que, en les situacions crítiques, Catalunya feia valer aquest fet històric davant dels seus sobirans. D'una banda hi ha qui afirma que el feia valer cada vegada que el rei entrava a Barcelona i, de l'altra, sabem que es feia valer sempre que anaven mal dades. S'ha fet famosa i s'ha convertit en llegenda la recepció que l'abat de Poblet va fer a Felip II el 1585, quan l'aposentador, avançant-se, va anunciar «l'arribada del rei d'Espanya. L'abat Francesc Boteller va respondre que no coneixien el rei ni era llur senyor; l'aposentador, esbalaït, va insistir; i en tornar al rei i explicar-li, tot contorbat, l'episodi, Felip II, per tota resposta, li digué: 'el fraile dijo bien; digérades vos que iba el conde de Barcelona, i viérades cuan de otra suerte se os respondiera'».³³ Aquesta anècdota, considerada llegendaria, es correspon amb el clima d'aquells anys. En el greuge de Pere Cassador en la cort general de Montsó de 1585 –el mateix any de l'anècdota de Poblet–, trobem que es defensa el mateix principi: «com lo present Principat no sia subjecte a rey ningún, sinó que és Regne y domini que solament regoneix el comte de Barcelona».³⁴ Aquest principi també apareixia durant l'etapa de vicerrègia de 1621. En plenes deliberacions de la Diputació, Francesc Cornet, «cavaller i primer en veu diguí no fos acceptat lo virey, atès lo rey no avia jurat y no teníam rey que primer no hagués jurat com a compte».³⁵ Si haguéssim de creure la versió de la cerimònia d'entrada del rei a Barcelona del frare de Montserrat i espia al servei del rei de França Pere Ferrand, hauríem de pensar en la idealització política del factor comtal per part de Barcelona. Segons Pere Ferrand hi havia una «Coustume et ceremonie lors que le Roy fait sa premiere entrée dans Barcelonne» segons la qual «Quand le Roy est aux portes de la Ville de Barcelonne les quelles sont fermées, il frappe a la porte, et de dans ou respond: ¡qui est la!. Sa Majesté dit, le Roy: Ceus de dedans dizent.

32. Totes aquestes citacions de Jeroni Pau a «Barcino», segons el següent ordre, pàg. 323, 335 i 325.

33. Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, Alpha, 1963, pàg. 940, nota 90.

34. *Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona*, CC-XVI-74, f. 795r.

35. PUJADES, *Dietari...*, vol. III (1621-1625), pàg. 43.

36. «De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña. Crónica escrita por Miguel Paret entre los años de 1626 a 1660. Tomo II. Comprende desde el 23 de julio hasta los primeros dias de Diciembre de dicho año», edició a cura de Celestí Pujol i Camps, *Memorial Histórico Español*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1889, tom XXI, apèndix documental IX, doc. 334, pàg. 414.

Nouns ne connaisonts point icy le Roy. Sa Majesté frappe a la porte pour une seconde fois. Et on lui respond ¡qui est la! et il leur dit que cest le Roy de France. Ils dirent qu'ils ne cognoissent point le Roy de France. A la troisieme fois, le Roy frappe et dit que cest le Comte de Barcelonne. Et pour lors un petit enfant vestu en Ange, descend avec les clefs d'or a la main, qu'il presente au Roy, qui fait semblant d'ouvrir les portes, les quelles souvrent delles mesmes, et pour lors le Roy entre et les Consuls (qui s'appellent Conseillers) et toute la ville, le reçoivent avec grand honneur et magnificence, et le premier Consul, va au costat du Roy et couvert. Et de la ou le meine a la grande Eglise, puis au Palais qu'on lui a préparé».³⁶ Encara que aquesta no és la versió de la *Relació sumària* de Bruniquer sobre la cerimònia de l'entrada del rei a Barcelona, aquest introdueix una consideració interessant: «[...] 24 promens se posan davant guiant lo cavall [del rei] y tirant-lo ab dos cordons d'or y seda carmezina lligats al fre del cavall perquè lo senyor rey sàpia que entra lligat y obligat a la observància dels Privilegis y leys de la terra y també perquè sa magestat entenga y conega lo amor y zel ab quel rebem, que desijariam tenir-lo sempre assí y que no se'n anàs».³⁷

Encara tenim una tercera versió, la del dietari de Jeroni Pujades, que és interessant des de la perspectiva del poder; hi trobem descrits els diversos juraments que feia el rei en entrar a la ciutat, que revelen el doble caràcter de Barcelona, amb poder propi i seu de poders. En aquest cas la narrativa de Pujades, sense cap idealització, és significativa del pacte polític entre la terra i el rei. Quan el rei va entrar a Barcelona el dijous 26 de març de 1626 va fer més d'un jurament. Felip III/IV, a la plaça de Sant Jaume, «pujat al sòlio –primer– jurà a la Ciutat sos privilegis [...] allí passaren las Confrarias ab sos pendons y jochs». Després va anar a la Seu, «ahont fou rebut per lo clero ab creu alçada; y pujà a l'altar major, ahont en mà y poder de [diverses persones] jurà a l'Església servir y guardar l'Església, prelats y clergues, servir-los jus, immunitats y privilegis». Va ser en la passejada reial i després de passar per la presó quan, en sentir els crits dels presos de «sacra magestat misericòrdia», el rei va fer posar en llibertat tots els que no tenien instància de part i els que no eren «criminosos en demassia», en total unes quaranta persones, exercint d'aquesta manera la justícia reial dins la ciutat de l'Audiència. També fou en aquesta passejada que el rei sentí els versos que posaven de manifest el pes de Barcelona enfront de Lleida en les tensions per ser la seu del jurament constitucional i de la convocatòria de Cort el 1626, és a dir, les famoses paraules pronunciades pel duc de Cardona: «Paciència, fillets, que Barcelona és la lloca i vosaltres los pollets».³⁸ No va ser fins l'endemà, 27 de març de 1626, que Felip IV jurà les Constitucions i els privilegis de Catalunya a la «sala Real del seu Palau, davany la Seu de la sua ciutat de Barcelona [...] y los tres Estaments allí li prestaren los juraments de fidelitat y homenatjes». Però el rei encara havia de fer un quart jurament, pel fet que tenia una canongia de la seu de

37. Esteve Gilabert BRUNIKER, *Relació sumària de la antiga fundació y cristianisme de la ciutat de Barcelona*, Barcelona, 1871, cap. 15, pàg. 43-44. Sobre entrades i/o estades de reis a Barcelona, vegeu: A. DURAN I SANPERE, *Barcelona i la seva història*, Barcelona, Curial, vol. II, pàg. 21-84 i 128-160; A. DURAN I SANPERE i J. SANABRE, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, Barcelona, Institució Patxot, 2 vol., 1930-1947, [edició completa del manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat].

38. PUJADES, *Dietari ...*, vol. IV, pàg. 45-46.

Barcelona. Un cop fet el jurament constitucional va anar al capítol de la Seu, «ahon fou rebut in canonicum et in fratrem, y a dins ad osculum pacis jurà los statuts y ordinacions del Capítol».³⁹

Dit això, convé destacar dues coses pel que fa a la qüestió del poder. En primer lloc, que en situacions de crisi l'aliança entre Barcelona ciutat i la Diputació del General enfront de la monarquia i el seu virrei era decisiva; i en segon lloc, que la política reial, per mitjà del lloctinent o per mitjà dels doctors del Consell Reial, pretenia trencar aquest consens. La composició estamental de Barcelona i la Diputació era diferent, però hi havia un segment important que coincidia, com demostra la doble insaculació de molts en les bosses de la Diputació i en les de Barcelona.⁴⁰ Però mentre que Barcelona tenia artistes i menestrals insaculats, la Diputació en tenia com a oficials de la casa però no els tenia insaculats com a possibles governants. La bossa del braç reial de la Diputació, doncs, només acollia ciutadans i mercaders, és a dir, sobretot membres de la mà major i mitjana, tant a Barcelona com a la resta de ciutats o viles insaculades, però si més no aquest segment estamental vinculava les dues cases.⁴¹ Ara bé, tot el que ha dit Elliott de la sobrerrepresentació de Barcelona en les bosses de la Diputació ho han matisat tant Jaume Bartrolí com Víctor Ferro, que han tingut en compte l'obligat torn triennal entre la bossa de Barcelona i la bossa forana en l'extracció del govern.⁴²

Sigui com sigui, les cròniques de la ciutat mai no obliden de caracteritzar Barcelona per la seva condició de ciutat seu del poder català, ciutat del poder reial a Catalunya i ciutat amb poder propi. Jeroni Pau, sense concretar la condició de seu de poders de la ciutat, parla de Barcelona com de principal i mare, i de la seva condició de capital i de metròpoli dels catalans.⁴³ La Barcelona de Jeroni Pau

39. PUJADES, *Dietari* ..., vol. IV, pàg. 46.

40. Això explica la coincidència al mateix temps i sobre la mateixa persona de la condició de conseller i diputat. En les seves memòries, Jeroni Saconomina explica que el 1594 «isqué y fou consaller de Barcelona misser Francesc Bonet, vuy diputat real de barcelona, cosa que may s'era vista sinó ab tal misser Monfar, tanbé de Barcelona, lo qual fou consaller y oydor real també tot junt. Nostre senyor lo dex ben governar» (A. SIMON I TARRÉS, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, Barcelona, Curial, 1991, pàg. 220). Potser els controls de les habilitacions de 1594 van afavorir aquesta situació, però aquests no van ser els dos únics casos de coincidència de magistratures consistorials. El 1604 mossèn Joaquim Setantí, ciutadà honrat de Barcelona, era conseller en cap i diputat reial; el 1617 mossèn Felip de Sorribes, donzell per la vegueria de Manresa i domiciliat a Barcelona, era al mateix temps diputat militar i conseller segon de Barcelona; el 1651 mossèn Vicens Farriol, ciutadà de Barcelona, era oïdor reial i conseller segon de Barcelona; el 1685 mossèn Josep Melic, ciutadà honrat de Barcelona, era conseller en cap i diputat reial (J. M. SANS I TRAVÉ I G. BALLART I MARSOL, «El catàleg de diputats i oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius», dins *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, vol. VIII (1980), pàg. 63-118).

41. Totes dues tenien discursos polítics anuals? La Diputació tenia els seus sermons de Sant Jordi, i Barcelona tenia els sermons del rei Jaume, que no sabem si eren anuals com el de Manescal; en tot cas sembla que la ciutat s'esmerçava a mantenir sessions ordinàries de lectures d'Aristòtil i tenia a les seves mans les càtedres de teologia dels seus estudis que, pel seu caràcter aristotèlic, li eren disputades d'ençà de la segona meitat del segle XVII pels suaristes o jesuïtes.

42. J. BARTROLÍ, «La Cort de 1701-1702: un camí truncat», *Recerques*, 9 (1979), pàg. 69; V. FERRO, *El Dret públic català*, Vic, Eumo, 1987, pàg. 249.

43. Jeroni PAU, «Barcino», pàg. 341, 331, 319.

segurament va ser el model proper o llunyà de Dionís Jeroni Jorba, perquè les pautes de la *Descripción* de Jorba tot sovint fan pensar en la *Barcino* de l'humanista Pau.⁴⁴ Tot i així Jorba és més narratiu. Pel que fa al regim de la ciutat remarca l'existència dels cinc jurats, el govern del trentenari, l'existència de l'assemblea de cent homes on s'admet gent plebea i també la condició de Barcelona com a seu de la Diputació, del virrei, del regent de la cancelleria, dels doctors del reial consell, del bisbat i d'un tribunal de la Inquisició, com, d'altra banda, també fa Bruniquer. Jorba i Bruniquer insisteixen en l'antiguitat de la ciutat, més antiga que Roma i Tarragona –diu Bruniquer–, i sobretot insisteixen en els privilegis de Barcelona, com Onofre Manescal. Jorba escriu: «Esta ciudad [...] tiene muchos privilegios [...] Hay un libro verde y dietario en la dicha casa de la ciudad en el qual estan escritas y continuadas todas las ceremonias y buenos usos y costumbres de la ciudad, del qual regimiento muy a menudo quieren tomar copia y exemplar las demás ciudades y naciones para su buen gobierno y regimiento».⁴⁵ Jorba i Bruniquer insisteixen també en el poder dels consellers com a fruit dels serveis històricament prestats al rei. Bruniquer, l'autor de les *Rúbriques*, amb un to elogiós historicopolític, és especialment sensible en l'explicació d'aquests poders, i la precisió amb què ho fa legítima la conclusió que en treu: «aquesta ciutat apar més república franca que ciutat vassalla».⁴⁶

Fins a quin punt hem de considerar aquestes descripcions o relacions com a meres *laudationes* o descripcions idealitzades? És pertinent observar que les descripcions elogioses de Jorba i de Bruniquer no són merament *laudationes* intel·lectuals desinteressades, com potser ho era la de Jeroni Pau, d'altra banda ferm admirador de Ferran II.⁴⁷ Després de Pau, del que es tracta, potser, és d'una defensa implícita d'un model polític amenaçat. Quan van escriure Jorba (1589) i Bruniquer (1630), Barcelona ja havia pogut sentir el pes que la monarquia imperial volia exercir a costa del poder municipal i els trasbalsos que això podia provocar. El 1588 va ser un any de relacions difícils entre el rei i la ciutat i el 1630 la ciutat ja havia viscut el fracàs parlamentari de 1626. Potser per aquesta raó, Jorba fa una afirmació, aquesta sí del tot idealitzada, del model –i no és l'únic–, però ho fa com si volgués allunyar intervencions alienes: «los ciudadanos della no estan puestos sinó en tener cuenta con el bien no solo público más aun particular, de donde se sigue que no ay discórdias, no ay dissensiones sinó grande paz y tranquilidad. Los nobles y cavalleros puestos en sus exercicios. Los mercaderes tratan lícitamente sus negocios, no mirando sus intereses sinó el bién público, anteponiendo aquel a todas cosas. Los sacerdotes y personas religiosas viven recatadamente. Los oficiales de todas artes no pierden un punto de su hazienda y ansi no se hallan vagabundos, por do viven muy alegres y contentos». Aquesta imatge no coincideix amb la ciutat dels avalots de Lluís Corteguera⁴⁸ ni amb la

44. Dionís Jeroni JORBA, *Descripción de las excelencias de la muy insigne ciudad de Barcelona*, Barcelona, 1589.

45. JORBA, *Descripción de las excelencias...*, 17r-17v.

46. BRUNIKUER, *Relació sumària...*, pàg. 37 de l'edició de 1885.

47. Potser tenia més presents les *laudationes* concretes de la mena de les de Bruni sobre Florència o Leonardo sobre Milà (E. GARIN, «La ciudad ideal», dins *La revolución cultural del Renacimiento*, Barcelona, Crítica, 1981, pàg. 107-133).

48. Luis R. CORTEGUERA, *For the Common Good. Popular Politics in Barcelona, 1580-1640*, Ithaca, Cornell University Press, 2002, pàg. 68-70.

necessitat de crear la Casa de la Misericòrdia entre 1581 i 1584.⁴⁹ Tanmateix, la monarquia imperial ja havia començat a demostrar que volia canviar les relacions de poder; per tant, la comparació d'aquestes descripcions o relacions amb la realitat pot ser un exercici pertinent. La condició de Barcelona com a seu de l'Audiència, per exemple, va ser vulnerada el 1591 i el 1635-1637.⁵⁰ Lògicament Barcelona se'n ressentia: «Sta ciutat, que en fet y de dret té títol y nom de cap del Principat y Comptats, partint-se lo loctinent general y audièntias reals y altres tribunals della, restarà privada y en tot frustrada de dit títol y nom». També és profitós observar l'urc d'aquestes descripcions a favor del Consell de Cent i contrastar-les amb la poca gràcia que aquest Consell feia a les monarquies. Pèire de Marca, en un informe adreçat a Mazarino el juny de 1644, va escriure: «La Catalogne est distribuée en trois ordres comme les autres provinces mais elle a cela de particulier que les tiers estat recoignoissant sa force prétend que le corps de la province doit suivre ses mouvements et s'attacher a ses intèrets. L'esprit qui anime ce corps reside dans Barcelonne [...] comme si son Conseil des Cent estoit le Conseil public du Principat sans que neantmoins elle possède aucun droit de supériorité sure les autres villes». Per la seva banda, quan el Consell d'Aragó el 1652 va intentar frenar la força de Barcelona, especialment volia liquidar el Consell de Cent «porque tanto número de votos del pueblo por la mayor parte escogidos y inculados por su misma mano, empeñan en sus resoluciones a la plebe, y de aquí resulta gran parte de sus movimientos y comociones».⁵¹ Al meu entendre, d'aquests textos de Marca i del Consell d'Aragó es desprèn la força del tercer estat a Catalunya per l'impuls que rebia de Barcelona i, en especial, per la composició del Consell de Cent, tot i que era més mesocràtic que democràtic.

Entre els atributs dels consellers de Barcelona hi havia el de consellers del rei, que Bruniquer remarca tant en la *Relació sumària* com en les *Rúbriques*: «Consellers de Barcelona ho són del rey».⁵² La Ciutat féu ús d'aquesta condició cada vegada que es trobà immersa en una situació crítica, i ben sovint en va ser consellera i part, com ara en el cas del conflicte de competències entre la Diputació i l'Audiència de 1588 a 1591. La Diputació va reconèixer a Barcelona aquest paper: «en aquest negoci de tanta importància [digué la Diputació el 1591 a la ciutat] vullan acistir y aconsellar-los com sempre han acostumat y tenen obligatió per tractar de la jurisdicció del General que és pròpia de Vs Ms com a tant principal part que són de Cathalunya».⁵³ Sigui fruit d'aquest paper o de la condició de seu de poders que podien entrar en conflicte, el fet és que Barcelona sovint rebia de la

49. Montserrat CARBONELL, *Sobreviure a Barcelona. Dones, pobresa i assistència al segle XVIII*, Vic, Eumo, 1997, pàg. 56.

50. J. H. ELLIOTT, *La revolta catalana*, Barcelona, Vicens Vives, 1968, pàg. 286, 288 i 306.

51. J. M. TORRAS, «El projecte de repressió dels catalans de 1652», dins *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, Crítica, 1991, pàg. 267 i 283. El text del Consell d'Aragó reproduït per J. M. Torras es recrea en les acusacions del paper de Barcelona en la revolta: «ha sido Barcelona la que ha hecho de cabeza a todas las desdichas de la monarchía y la que le ha puesto en el último extremo de perderse del todo» (pàg. 250 i 277); «juzga el Consejo que es muy diferente la consideración de Barcelona o del Principado [...] porque no han concurrido en la ciudades y lugares del Principado tanta culpa como en Barzelona» (pàg. 253 i 282).

52. BRUNIKER, *Relació sumària...*, pàg. 24; *Rúbriques de Bruniquer...*, Barcelona, 1912, vol. I, pàg. 193-194.

53. *Manual de Novells Ardits...*, vol. VI, pàg. 242.

cort reial la comissió «d'ajudar en lo asiento» de conflictes, però amb una comanda afegida «per lo càrrech los toque en tenir la ciutat quieta», i sovint, «com a tercers, ho procuren». Els conflictes de competència entre el rei i la terra solien convertir Barcelona en un territori d'ambaixades entre institucions. Els consellers i el Consell de Cent estaven sempre «promptes y apparellats de hoyr» les ambaixades ara de la Diputació, ara del braç militar, ara de l'Audiència i/o del lloctinent, i a correspondre-les. Cal dir que d'ençà de 1585 l'enduriment dels conflictes es va traduir en la formació de juntes de braços parlamentàries i divuitenes o comissions de treball a dojo, i, als ulls de les autoritats reials, la ciutat es va convertir en un gran escenari polític: «toda la ciudad viene a ser Diputación».⁵⁴ Eren els efectes de la convergència del poder municipal i el de la Diputació a la ciutat de Barcelona. Finalment hi havia un altre atribut important, i tant Jorba com Bruniquer el remarquen: es tracta del poder militar de Barcelona. La Ciutat tenia arsenal, diu Jorba. Els consellers eren senyors de les muralles, podien proveir marques i usar represàlies, i el conseller en cap era coronel, diu Bruniquer. Efectivament, una altra dada real, com va posar en evidència el conflicte de 1591, és que les confraries armades de Barcelona van conferir un poder eventualment decisiu a la Diputació rebel, i el Consell de Cent va decidir que aquestes el protegissin.

En aquest exercici de contrast entre model ideal i realitat pel que fa al segle XVII, potser la millor via d'anàlisi són el debat de la vicerrègia de 1622 i els debats sobre els quints, la cobertura⁵⁵ o els allotjaments dels mateixos anys, poc més o menys els anys vint i trenta del segle. Cal dir que aquí les descripcions ideals són directament substituïdes per les defenses jurídicistes dels privilegis o drets polítics derivats de les constitucions, de la mateixa manera que passa en els dietaris privats o els discursos ideològics de 1640. Aquesta tendència a la resistència, d'argumentació més jurídicista que directament política,⁵⁶ enclou un idealisme jurídic aparentment estàtic. Aquest legalisme de la resistència va ser la base de la rebel·lió de 1640, amb altres ingredients ideològics, com la teoria d'haver-se deslliurat per si sols dels sarraïns o el caràcter voluntari dels seus lligams carolingis i la seva condició de poble franc. Els títols d'honor d'Andreu Bosch de 1628 són una demostració del discurs historicojurídic o, si volem, d'idealisme jurídicista que impregna la visió política de la Barcelona del segle XVII. Al costat de consideracions com la d'«ella fonch la primera ciutat d'Espanya ques cobrà del poder dels moros»⁵⁷ o de posar l'èmfasi en els edificis públics no sols sagrats sinó

54. Miquel PÉREZ LATRE, «Les torbacions de Catalunya (1585-1593). De les Corts a la suspensió del nou redreç de la Diputació del General», *Afers*, 23/24 (1996), pàg. 78.

55. Antoni SIMON, «La identitat de Barcelona i dels barcelonins a l'època moderna», *Manuscrits*, 19, (2001), pàg. 137-153, també destaca la importància ideològica dels debats sobre la cobertura de Barcelona.

56. V. FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions de Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, pàg. 10-11, 14, 273, ha insistit que la Constitució de l'observança impregna la defensa de la legalitat de caràcter jurídicista amb la pretensió, per part de la pacificació de Ferran, de despolititzar les institucions i d'allunyar-les de tota vel·leïtat política després de la guerra contra Joan II, tot i que matisa que això no vol dir condemnar-les a la mediocritat política.

57. A. BOSCH, *Sumari, Índex o epitome dels admirables i nobilíssims títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*, Perpinyà, 1628, pàg. 55.

també profans de la ciutat, «casas de la Deputació, Ciutat, Tarasenal, Moll, Sala d'armes, Llochja, Palau i particulars cases que cada una delles és un castell y fortalesa, en la obra, traça y matèria totes de pedra picada»,⁵⁸ la seva visió de la ciutat és més jurídica que històrica. És veritat que cita Zurita, Beuter o Medina, però les seves autoritats fonamentals són Mieres, Marquilla, Cancer, Oliba, Belluga, Fontanella, Berart o les constitucions, els privilegis i les pragmàtiques, i més d'una vegada també fa referència a la documentació de l'Arxiu Reial de Barcelona, citat per la majoria d'autors que parlen de Barcelona –si bé el baró de Maldà ja l'anomena Arxiu Reial de la Corona d'Aragó.⁵⁹

L'obra de Bosch mostra que la visió ideal a casa nostra tenia sobretot unes bases jurídiques, però també documentals. Tot començà amb el dret romà, les lleis godes i els vincles imperials carolingis, que van fer de la ciutat una «República bella i ben governada», diu Bosch,⁶⁰ que participa de la visió renaixentista de la ciutat ideal i el bon govern⁶¹ i, per tant, presenta Barcelona amb aquests termes. A Barcelona tots els estaments feien la funció que els corresponia, i els ciutadans ordinaris exercien les arts liberals o mecàniques, treballaven amb gran cura, i cap foraster vivia desocupat. Tot plegat feia que a la ciutat no hi hagués discòrdies ni sedicions, que no hi hagués pobres i que la netedat dels carrers i la igualtat de les cases fos proverbial. Però al costat de les lloances corresponents a l'època i que tenen com a base el dret, Bosch assenyala el reguitzell de privilegis de la ciutat, tal com havien fet en el seu moment Jorba o Gelabert. Tot i el seu rossellonisme, Bosch indica el caràcter de «pàtria comuna com altre Roma» de la ciutat, i com la seva preeminència va fer que els usatges catalans prenguessin el nom de la ciutat. Tot aquest seguit de privilegis configuraven el seu poder, en tot cas tan ideal com real: defensa dels ciutadans fora de la vegueria, dret de represàlia, jurament del rei a la ciutat, elecció de cònsols ultramarins, síndics a Corts Generals, cap del braç reial, síndics amb títol d'ambaixadors, consellers sense límits en els seus afers, dret de fer imposicions, jurisdicció civil i criminal dins la ciutat «en tot lo districte de Montcat a Castell de Fels fins a Moncada», dret de juí de prohoms, dret de fer ordinacions amb dret penal «fins a mutilació de membre, mort y últim supplici», conseller en cap, coronel en temps de guerra, ciutadans amb moltes franquesses fiscals i decimals, moltes regalies com la de crear notaris, tenir sala d'armes, batre moneda, etc. I evidentment, també parla del dret de cobertura dels consellers davant del rei.⁶²

El poder institucional català quedava reforçat, tal com ja he dit, en cas d'aliança entre Barcelona i la Diputació. El 1640 es posà en evidència la potencialitat d'aquesta aliança contra la política imperial europea dels Habsburg, que alterava el sistema constitucional català.

58. BOSCH, *Sumari, Índex o epítome...*, pàg. 379.

59. «Arxiu reial de la província dit de la Corona d'Aragó»; «lo nou arxiu d'esta província i Corona d'Aragó» (Baró DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. III, pàg. 195 i 218).

60. BOSCH, *Sumari, Índex o epítome...*, pàg. 380/b.

61. El tema del bon govern era tan estimat de les ciutats estat italianes i del Renaixement que fins i tot el trobem en representació pictòrica (*Els efectes del bon govern de la ciutat*, d'Ambrogio Lorenzetti, segle XIV, al palau Comunal de Siena).

62. BOSCH, *Sumari, Índex o epítome...*, pàg. 379-381.

Elliott ja diu que «havia estat sempre un axioma del govern de Madrid en els seus tractes amb el Principat que la ciutat i la Diputació fossin matingudes separades l'una de l'altra». ⁶³ El 1591, el regent de la cancelleria Cordelles deia al rei: «*iuntant-se [...] las dos casas de la Ciutat y de la Diputació no deixarien de atentar qualsevol cosa y donar nous cuydados a sa magestad*». ⁶⁴

L'elaboració d'una teoria de la resistència no va ser una improvisació de 1640; ⁶⁵ a través del mateix Pujades podem observar els primers símptomes de repressió selectiva, per exemple, contra misser Joan Baptista Guri, que perdé el nomenament de jutge de cort del Reial Consell de Mallorca «per ésser estat lo micer Guri hu dels doctors qui com advocat de la Ciutat ha firmat a la Diputació lo memorial contra lo rey que no podia criar virrey que no hagués jurat». ⁶⁶ El tema de la vicerrègia o de les competències reials abans del jurament constitucional és clau en la concepció del poder en termes paccionats. En la defensa de la vicerrègia i la negativa a jurar el virrei, Barcelona va fer el paper més radical, tot i que la vicerrègia no deixava de ser una eventual suspensió de la jurisdicció reial. ⁶⁷ La noblesa titulada del braç militar estava nerviosa contra Barcelona. Deien: «si Barcelona se volia perdre ells se volien salvar». ⁶⁸ L'afer de la vicerrègia va ser mal viscut a la cort de Madrid. El desembre de 1622 Miquel Oms, síndic de la ciutat de Barcelona, quasi en plena Reial Audiència va haver d'entomar un «salga de aí el embaxador de los rebeldes de Catalunya» d'una veu anònima, i es va defensar com va poder amb un «mentís y a no estar en palacio hos cortara las narizes». ⁶⁹ No és estrany el malestar de Madrid si tenim en compte que el regne de Nàpols, segons explica Pujades, estava pendent del que feia Barcelona en l'afer del virrei Sentís: «Passa per Figueres un embaxador del regne de Nàpols per a Madrid, perquè en aquell regne no volen jurar al duch d'Alba per vi-rey, que primer no sàpian que lo rey aya jurat en Barcelona e los barcelonesos admès lo virey [...] Novas en Barcelona que lo regne de Nàpols està encara ab las matexas dificultats y esperant la resolució de lo de assí». ⁷⁰ És a dir, que també caldria estudiar la capacitat de contagi polític de Barcelona fora de Catalunya. Pel que fa a l'afer de la vicerrègia, va ser molt important en l'esforç ideològic de resistència: «Divendres a 16 de setembre 1622 Domingo Montrodó, cavaller y syndich del braç militar, vingué des de Barcelona y arribà a la vila de Castelló de Empúries sols per parlar-me. Pregant-me li donàs los primers pactes o concerts feren los catalans quant se donaren a Carlo Magno continguts en uns privilegis trets del archiu de la isglésia metropolitana de Narbona. Doní lo que tenia, y encontinent se'n tornà». ⁷¹

63. J. H. ELLIOTT, *La revolta catalana, 1598-1640*, Barcelona, Vicens Vives, 1966, pàg. 338.

64. PÉREZ LATRE, «Les torbacions de Catalunya...», pàg. 81.

65. A. SIMON, *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana del 1640*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1999.

66. PUJADES, *Dietari...*, vol. III, pàg. 120.

67. PUJADES, *Dietari...*, vol. III, pàg. 330.

68. PUJADES, *Dietari...*, vol. III, pàg. 342.

69. PUJADES, *Dietari...*, vol. III, pàg. 127.

70. PUJADES, *Dietari...*, vol. III, pàg. 125 i 132.

71. PUJADES, *Dietari...*, vol. III, pàg. 114.

Hi ha un goig dedicat a santa Maria dels Socors que diu: «En la rica Barcelona, de pares nobles nasquéreu».⁷² I entre els mites de Barcelona hi ha el de 'Barcelona la rica', que prové del botí adquirit en la conquesta d'Almeria de 1147.⁷³ Segui com sigui, el mite va fer fortuna i es va engreixar immoderadament, i potser ens va fer més mal que bé. En les visions idealitzades de Barcelona, el tòpic de ciutat rica és constant i serveix per ponderar l'activitat comercial i la solidesa de la seva Taula de Canvi, de Pau a Bruniquer passant per Jorba. Si estiguéssim en condicions de comparar la ciutat de Barcelona amb la Marsella, la Gènova o la Nàpols de l'època, sabríem fins a quin punt això forma part de la realitat o, el que és més plausible, veuríem que estem confonent una ciutat productiva que treballava –el treball de què ens parlava Bosch dels oficis liberals i mecànics– amb una societat rica.

Les finances municipals van esdevenir un objectiu per a l'imperialisme dinàstic dels Habsburg. En la radicalitat política de Barcelona el conflicte dels quints va tenir un paper cabdal. La ciutat es negà a admetre que el rei tingués dret a la cinquena part dels seus ingressos. Aquest afer és el que explica millor el paper de Barcelona dins el braç reial català durant la dècada dels anys vint. El conflicte dels quints li donà un paper de lideratge indiscutible. A més a més, les viles i les ciutats no eren les úniques que patien la nova política fiscal reial; també la Llotja de Barcelona, el braç militar, les rendes de les esglésies i la fiscalitat del General n'eren víctimes. Més enllà, doncs, dels possibles frecs entre ciutats que la història demostra, en aquests anys Barcelona encapçalà una resistència antifiscal política i ideològica de primer ordre.

A la ciutat no li cal recórrer als ideals retòrics d'exempció. Les constitucions mateixes contenen les declaracions de principis pertinents en aquest sentit: «la exactió de las imposicions [...] són l'ànima de las Ciutats, viles e llochs en lo dit Principat de Cathalunya», resa un capítol de cort de 1470 en què Joan II compromet la monarquia a «observar inviolablement e no entremetre's directe o indirecte [en] lo dit privilegi de les dites imposicions [...] remetent la exactió, cognitió e jurisdicció de las ditas imposicions als consellers, pahers, procuradors, cònsols o iurats de las ditas ciutats, vilas o llochs iuxta serie e tenor del dit privilegi, constitucions e capitols de cort del dit Principat, com ans de la present guerra era inconcussament tingut e observat. Plau al senyor rey». Barcelona, en la seva *iuris allegatio* contra les *impositio a regio fisco petiti* estampada el 1634,⁷⁴ justament dóna compte d'aquest capítol. En aquest context, la lluita de Barcelona de cobertura davant del rei no era cap lluita retòrica, malgrat l'idealisme que poguessin destil·lar discursos polítics com el del doctor Dimas Porta de 1632 sobre la «iusta pretension que los concelleres de la insigne ciudad de Barcelona tienen de cubrirse delante su real magestad»,⁷⁵ sinó que era una llui-

72. PUJADES, *Dietari...*, vol. IV, pàg. 302. Pujades recorre en algun moment a aquest epítet de Barcelona: «mai se és vist tanta riquesa junta com la que hisqué en aquest dia, que bé mostrà Barcelona lo nom y fets de rica» (*Dietari...*, pàg. 120).

73. Ramon PERÉS, «Un manuscrit català: 'Lo perquè de Barcelona' de Pere Serra y Postius», *Memòries de la Reial Acadèmia de Bones Lletres*, 9, (1929), pàg. 37-126; la cita és de la pàg. 41.

74. *Manual de Novells Ardits...*, vol. XI, apèndix novè, pàg. 686.

75. BC (Biblioteca de Catalunya), Fullets Bonsoms, 6556.

ta real. Porta escriu: «Empieço con el discurso elegante que haze Fray Francisco Ximénez en su libro de regimiento de príncipes y de comunidades, que vulgarmente se dize el libro Christiano; diziendo que qualquier de la ciudad, grande o xico moço o viejo, se tiene de sentir del mal de la comunidad». Tanmateix considera que toca als consellers especialment el coneixement de les lleis: «Ximenez dice que los catalanes llaman a los regidores consellers porque principalmente a ellos conviene consultar la cosa pública o los llaman alguna vez jurados porque en el principio de su oficio hazen juramento especial de aconsejar y de mantener la cosa pública segun el poder dellos. Por esso [segueix Porta, citant Eiximenis i demostrant l'arrelament català envers el municipi consular] Roma tuvo siempre en suprema reverencia los consellers dotandolos de grandes honras, gracias privilegios y riquezas, porque dezian los romanos que ellos eran padres de la Ciudad, madres del pueblo, vida de la comunidad, exaltación de la cosa pública, corona del imperio, ojos del mundo, luz de la leyes, ayuda de los pobres, armas de los nobles y patronos de todo el populaje». El discurs de Porta desprèn un aire de ciutadania romana: «Las ciudades y ciudadanos són dignos de honra por sus antiguos servicios y privilegios», entre els quals destaca una antiguitat pel cas de Barcelona anterior a l'església, una igualtat amb el príncep i exempcions servils i fiscals i, seguint Eiximenis, reforça el poder de Barcelona davant de Tarragona i escriu en català: «Tarragona mal edificada e Barcelona és mils e pus bellament edificada que ciutat que hom sàpia al món. Es encara Tarragona pobre e miserable e Barcelona rica e que ha per special privilegi que ama lo diner, el sap guardar mils que altre generatio del món». Ciutadania és sinònim de llibertat: «Acción honrada y provechosa es vivir los políticos vassallos baxo de su libertad y [...] para mantener la dicha libertad no les deve de ser cara cosa alguna temporal [...] Los príncipes y los pueblos se deven entre si guardar toda fidelidad [...] No dexaré de traer las tres cosas que tiene juradas a la muy insigne ciudad de Barcelona el rey nuestro senyor. La primera és que en ningun tiempo mudará la moneda. La segunda que conservara la unión de los reynos de Aragón, València y Mallorca con el Condado de Barcelona, Principado de Cataluña y Condados de Rossellón y Cerdaña. La tercera es que guardará y mandará guardar los Usajes de Barcelona, Constituciones generales de Cataluña usos y costumbres y privilegios generales y particulares. De todo lo qual consta quan bien fundada está la intención de los Consellers de Barcelona y de su insigne ciudad».⁷⁶ Amb paraules semblants s'expressen els memorials de cobertura dels doctors Dídac López Gardeny i Pere Antoni Joffreu;⁷⁷ el discurs d'aquest darrer contra els quints ens permet observar, malgrat la barreja d'arguments bíblics, d'idealisme històric i de reivindicació jurídica, que la base argumental fonamental és el dret: «La inmu-

76. Dimas PORTA, *Discursos políticos sobre la iusta pretensión que los concellers de la insigne ciudad de Barcelona tienen de cubrirse delante de su Real Magestad*, Barcelona, Pedro Lacavalleria, 1632 (BC, Fullets Bonsoms, 6556).

77. Dídac LÓPEZ GARDENY, *Memorial con que se responde a otro presentado a los Consellers de la ciudad de Barcelona y justifica la pretensión de la ciudad en lo que toca a la cobertura*, Barcelona, 1632 (BC, Fullets Bonsoms, 5257); Pere Antoni JOFFREU, *Discurso con que se responde a otro presentado a los Consellers de Barcelona en orden al cubrirse y alçar el dissentimiento de la ciudad*, Barcelona, 1632 (BC, Fullets Bonsoms, 6535).

nidad concedida a Barcelona és en fuerza de contrato [...] el poder puede dar possession però no derecho».⁷⁸

L'aliança de la Diputació amb Barcelona és la clau de la força de la revolució catalana de 1640. No és casual, doncs, que una obra com la *Notícia Universal de Cataluña*, de Francesc Martí Viladamor, estigui dedicada a Barcelona. En aquesta obra –i deixo de banda els canvis ideològics que féu l'autor– es concentra tota la teoria política de la revolució catalana de 1640 i en especial la del començament, amb raons històriques carolíngies, en què destaca el caràcter electiu dels reis a Catalunya, fet que, al meu entendre, capgira el paper que els humanistes adjudiquen als reis gots. Martí Viladamor va escriure: «Aunque este político discurso, christiano parto de mis católicas entrañas, zeloso le consagro a la nobilissima ciudad de Barcelona, cabeça insigne del Principado de Cataluña, para que reproche la razón, descuydos del encogimiento, y aliente la justicia, cuydados del valor [...] el zelo ha incitado mi concepto y la diligencia mi pluma, para que se rubrique este discurso Notícia Universal, en que se desvanezca la passion, se ostente la calumnia y se consuma la malicia, buuelto a sus particulares términos lo esparzido de tan infectas rayzes. Salen a la luz estos incultos borrones quando ya el mundo aclama por admirable la Proclamación Católica de los consellers y Consejo de Ciento de la Ciudad de Barcelona. Perdió la mano esta noticia, no porque de muy atrás no estuviera su disposición anticipada, sino por que siendo no más que uno el autor y muchos los escritos, ha corrido el tiempo disponiéndoles en su devida forma, y quando ya lo estavan, reconocí en voz de la Proclamación no pocos de los conceptos de mi obra [...] por lo que ha sido nuevo trabajo purgar en esta Notícia el vicio de la repetición». A través de Martí Viladamor observem doncs que Barcelona és una de les institucions segregadores de discursos ideologicopolítics de la Guerra dels Segadors. La *Proclamación católica* era un discurs dels consellers i el Consell de Cent, de la mà de Sala Berard, en què Catalunya i Barcelona eren una sola cosa i Barcelona acusava el rei d'haver desestimat les seves funcions de consellers. Mai no s'havia oblidat que els «consellers per privilegi són consellers del senyor rei», com el 1626 també recordava Pujades. A la *Proclamación católica*, Barcelona indicava que el rei, per «la novedad de arbitrios»,⁷⁹ havia menyspreat aquesta funció de la ciutat. De fet, la *Proclamación* es presentà com l'exercici in extremis d'aquesta funció: «Viendo los Consellers de Barcelona, fidelísimos vassallos de V. Magestad, que tanta turbación arguye declinación en la monarquía, porque no titubea el edificio sino quando està para caer; y lastimados por otra parte de que el temor y respecto de no enojar a validos cierra a todos los labios para dezir su sentir en servicio de V. M., se han resuelto avisar a VM de los daños emergentes a la Real Corona, con las entrañas llenas de fe y lealtad que aconsejaron a otros reyes [...] No estrañe VM que los Consellers de Barcelona politicamente aconsejen, porque VM y los señores reyes en negocios arduos pertenecientes al buen gobierno, los han hon-

78. *Discurso en favor de la muy insigne ciudad de Barcelona en orden a su esencia y franqueza de quinto*, Barcelona, 1634 (BC, Fullets Bonsoms, 2840, cap. 24 i 26). El fullet 5220, que és una altra edició del mateix *Discurso*, és incomplet.

79. *Proclamación católica a la magestad piadosa de Felipe el grande rey de las Españas y emperador de las Indias nuestro senyor, los Consellers y Consejo de Ciento de la Ciudad de Barcelona*, 1640, pàg. 234.

rado y hecho merced de recibir su parecer y consejo. Y el senyor rey don Pedro les concede que no solo le den quando los señores reyes lo piden sinó siempre que a ellos les pareciere conveniente (Rex Petrus in privilegio dato Barcinone 15 Decemb 1363. Confirmat a Regis Alphonsi ann. 1425, 25, Iun. 9 april 1517 Regis Ferdinandi etc in aliis multis reconditis in archivo civitatis Barcinone). Por esta razon quisieron aconsejar al Lugarteniente de VM el Conde de Santa Coloma por las carnestoladas passadas sobre un punto político, desaconsejandole los alojamientos en la forma que se hazian, porque previan estos sucessos. No solo no le quiso admintir sinó que dixo que los consellers no podian ni le avian de dar consejo. Y para más lastimar a los catalanes, informando los abogados de la ciudad a un ministro sobre estos privilegios, alegandolos con exemplares, respondió con mofa y escarnio: que eso era en tiempo de las ballestas. Ha castigado Dios esta presunción, padeciendo y pereciendo a manos de su consejo, por no admitir ni escuchar el de los consellers». ⁸⁰

Aquesta Barcelona «cabeça insigne de toda la provincia», segons *Cataluña en Francia* del mateix F. Martí Viladamar, de renom fidelíssima, ciutat justa i lleial oprimida pels ministres de la monarquia, era la que «por sus ciudadanos invencibles, alcança victoria grandiosa contra el ejército castellano en la montaña de Montjuich el dia de Sant Policarpo» i la principal contra la qual «la tirania castellana tenia puestos sus ojos». ⁸¹ La batalla de Montjuïc va ser doblement mitificada. Primer, pel caràcter quasi menestral i plebeu de la batalla contra un marquès, el marquès de los Vélez, un Requesens, perquè tot i que els francesos hi són esmentats, els millors elogis de les relacions són per als «tercios de la ciutat», per a les «grandioses hazanyes» de les dones de Barcelona i per «la gent de la Ribera, valenta per extrems» mentre es retira «lo exèrcit enemic, ple de dolor i confusió lo Marquès». ⁸² A més, aquesta versió de Josep Sacosta no difereix pas massa de la de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol, que no escrivia amb intencionalitat propagandística «y díuan que han praterits alguns trenta cabos y un nabot del marquès de Las Vilas [...] y los nostros [...] portaren padrers dalt a Monjoïc y si no foren los padrers y gent de Ribera tot astava pardut». ⁸³ I en segon lloc, la batalla de Monjuïc, com també el Corpus de Sang, col·laborà decisivament en la identificació de la revolució catalana amb la rebel·lió de Barcelona. La Junta de Braços va elegir per «Comte de Barcelona i Príncep de Catalunya a la majestat cristianíssima Lluís XIII lo Just», escriu Sarroca, i no s'està d'afegir: «En lo Consell de Cent, sens discrepar ningú sent dos-cents hòmens de diferent estat, eli-

80. *Proclamación católica...*, pàg. 228-229.

81. *Cataluña en Francia, Castilla sin Cataluña y Francia contra Castilla. Panegyrico glorioso al christianisimo monarca Luís XIII el Justo por el doctor Francisco Marti y Viladamar abogado fiscal de Cataluña por la IN y F ciudad de Barcelona*, Lorenzo Deu, Barcelona, 1641 (*Biblioteca de la Universitat de Barcelona*, B59/5/38 a l'índex Barcelona, cap. 2.8, 29.2, 31.7, 34.4, 33.10, 34.10, 33.9, 24.8, 29.2, 3, 32.20).

82. Josep SARROCA, «Política del comte d'Olivares contrapolítica de Catalunya i Barcelona...», dins *Escrips polítics del segle XVII*, edició a cura d'Eva Serra, Barcelona, Eumo i IUHJV, 1995, tom II (*Secrets públics, de Gaspar Sala, i altres textos*), pàg. 119-120.

83. Joan GUÀRDIA, *Guerra i Vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*, a cura d'A. Pladevall i A. Simon, Barcelona, Curial, 1986, pàg. 61.

gen per comte a Lluís XIII, que guarde Déu».⁸⁴ El paper de Barcelona va ser reforçat per la part contrària. El pamflet més significatiu de Quevedo contra Catalunya, i resposta a la *Proclamación Catòlica*,⁸⁵ es titula precisament *La rebelión de Barcelona*. Quevedo també fa referència al *Llibre verd de Barcelona*: «Resta hojear el libro verde –si de poco acá no se ha secado, o no le han dado otro color después que se desesperaron. En todo él no hay fuero que diga tenga Barcelona conde y el conde no tenga ni Barcelona ni condado. Ni le hay que diga los catalanes sean vassallos sin señor, de quien quisieren, como quisieren, hasta quando quisieren. Tampoco le hallo que maten a sus virreyes a pesadumbres y puñaladas, ni para que tengan concordia con el enemigo de su señor natural para poder tener discordia con su señor. Y menos que defendiéndose y defendiéndolos el conde de Barcelona, no le asistan con gente y dineros, ni alojen su ejército. Con sumo desvelo miré si habia fuero (aunque de vergüenza estuviese éste en cifra) que dijese podian los catalanes despojar el sagrado templo de Montserrate y quitar de la cabeza la corona a la Virgen para coronar a Luis XIII, y no lo hallé».⁸⁶

Barcelona no és Catalunya, però aquesta identificació responia al govern bicèfal de sensibilitat republicana de la guerra de 1640. L'activitat de la setzena de la moneda de Barcelona, que ha estudiat Crusafont,⁸⁷ demostra que la política de deute públic basada en els impostos de la Generalitat i la garantia de Barcelona que tenia la jurisdicció de la taula de canvi, amb els antecedents històrics de 1462, derivava de l'experiència de Barcelona en política monetària, que cap relació o discurs idealitzat no oblida. No és estrany, doncs, que després de la caiguda de Barcelona el Consell d'Aragó la considerés com la responsable de la rebel·lió.

Després de 1652, Catalunya era un país arruïnat. Totes les hisendes públiques estaven endeutades. L'endeutament de la Generalitat va ser decisiu i no tenia cap possibilitat de posar al dia el seu sistema impositiu, per raons no solament socioeconòmiques sinó també polítiques.⁸⁸ La Capitania General interferia les finances de la Diputació i prevalia la capitania borbònica, perquè la lloctinència havia quedat soterrada. La continuació de la guerra i més tard la guerra continuada pretenien justificar-ho, però contràriament al que s'esperava, les bases econòmiques de Barcelona van permetre que la ciutat restaurés les seves finances. Durant la segona meitat del segle XVII Barcelona ja havia perdut una part del poder que li atribuïa la *Relació* de Bruniquer. Havia perdut la insaculació, ja no era senyora de les seves muralles, també havia perdut les seves baronies i havia d'admetre soldats dins les seves muralles. Va començar l'adaptació de Barcelona a una nova correlació del poder a Catalunya entre el rei i la terra. En aquelles circumstàncies, el poder de Barcelona, malgrat que disminuït, resultà més dinà-

84. *Escrits polítics del segle XVII...*, pàg. 114, 115, 116, 118, 120 i 121.

85. Tot i que no havia llegit directament: H. ETTINGHAUSEN, «Quevedo y los catalanes: Apuntes sobre la rebelión de Barcelona», dins *Homenaje al profesor Antonio Vilanova*, Barcelona, Ed. Cristina Carbonell, 1989, vol. I, pàg. 265-278.

86. *La rebelión de Barcelona. Ni es por el güevo ni es por el fuero*, BAE, XXIII, pàg. 281-286.

87. Miquel CRUSAFONT I SABATER, *Història de la moneda en la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana) 1640-1652*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Institut d'Estudis Catalans, 2001.

88. Eva SERRA, «El pas de rosca en el camí de l'austracisme», dins *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, Eumo, 2001, pàg. 71-103.

mic que el de la Diputació, i féu via la conferència dels tres comuns (Barcelona, Diputació i braç militar de Catalunya), que no va ser institucionalitzada fins als anys de l'arxiduc. En aquesta fase de la segona meitat del segle XVII, prevalia la visió de fidelitat sobre la visió de rebel·lia. La lectura dels *Anales de Cataluña*, de Feliu de la Penya, és simptomàtica en aquest sentit. Sovint repeteix la idea del «natural amor» o de la «connatural fidelidad con sus reyes» de la ciutat.⁸⁹ Feliu, evidentment, no oblida el poder de la ciutat i repeteix paraules de Marineo Siculo,⁹⁰ quasi idèntiques a les que Bosch posa en boca d'escriptors viatgers alemanys, i també repeteix la noció de prudència en el govern derivada de l'ordre romà i del pes del dret. En relació amb l'ambaixada de Bellafila a la Cort de l'any 1602, Feliu recorda que la ciutat passà per Saragossa i per Madrid amb les seves insígnies i les maces enlaire, i en la audiència reial l'ambaixada desfilà «llevando las mazas altas hasta el quarto del rey donde las baxaron a la real presencia».⁹¹ Ara bé, per Feliu el rei no és només el referent necessari dins la pluralitat de poders públics del sistema català, sinó que n'és el referent clau. Feliu, de la mateixa manera que passa amb els juristes de la segona meitat del segle XVII –des de Domènec Aguirre fins a Grases i Gralla–, té una visió més regalista que no ciutadana republicana, i la lleialtat de la ciutat és una cançó constant no sols en boca seva sinó també a través de les cartes reials a la ciutat o a través dels discursos de la mateixa ciutat de Barcelona que ell reproduïx. Soldevila ja va observar que en el regnat de Carles II hi havia símptomes nous per part de la monarquia. El rei o qui fos «va esforçar-se a afalagar [...] repetidament [la ciutat], les [...] cartes de la reina, semblen fetes a posta per enfondir la fidelitat i satisfer la vanitat fàcil».⁹² La major part de les cartes de la cort adreçades als consellers que Feliu reproduïx parlen de la «innata fidelidad» (5 de desembre de 1680, 11 de maig de 1688 o 6 de juny de 1697). El mateix Feliu, quan fa elogis a Carles II per la reintegració que el monarca ha fet a Barcelona de poder-se cobrir i seure davant dels reis, pràcticament no relaciona aquest fet amb la pressió fiscal que això significava per a la ciutat. Tot plegat demostra que l'autoritarisme reial havia augmentat, que la derrota de 1652 i la situació de frontera en què s'havia convertit Catalunya, i per tant Barcelona –com demostra l'ocupació de Vendôme–, hi col·laboraven, i que les funcions de la ciutat eren, més que en cap altre moment anterior, de serveis al rei i de compromís de «quietud pública». Totes les concessions reials havien deixat de ser si no gracioses –mai no ho havien estat, però sí que hi havia uns drets històricament adquirits–, sí confirmades, amb la renovació fiscal prèvia corresponent. Barcelona ho explicà millor que Feliu en la *Manifestación en que se publican muchos y relevantes servicios y nobles hechos con que ha servido a sus señores reyes la excelentísima ciudad de Barcelona, singularmente en el sitio horroroso que acaba de padecer este presente año de 1697*.⁹³ Després de l'ocupació de Vendôme encara s'imposà més el discurs de la lleialtat. Barcelona ho feia a plena consciència, «desitjant esta ciutat obviar per lo esdeve-

89. Narcís FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, Barcelona, 1709, vol. III, pàg. 226/a.

90. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, pàg. 8-9.

91. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, pàg. 227/b.

92. Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, Alpha, 1963, pàg. 1099.

93. Casa de Cormellas por Thomàs Lorient, impressor, Barcelona, 1697.

nidor qualsevol cosa que pogués empenyar lo smalt més brillant de la innata fidelitat, com també dels demés naturals de est Principat, en la gloriosa defensa de esta antemural de la monarquia».⁹⁴

Obvio la Guerra de Successió. Només vull remarcar que amb aquesta guerra s'inicià segurament un referent d'idealisme patriòtic catalanobarceloní que també tenia les seves bases reals i que trobem en boca de Ferrer i Sitges quan, a la Junta de Braços de 1715, en defensa de la resistència de Barcelona, recorda a la ciutat la consciència d'haver repel·lit moltes invasions «per conservar il·leses les lleis a sa pàtria».⁹⁵ Per tant, s'inicià la idea de Barcelona com a ciutat de setges. Però el 1714, a diferència del 1641, del 1652 i del 1697, en què després de cada setge hi hagué el reconeixement i/o jurament de les constitucions, s'encetà un règim d'ocupació. Pere Serra i Postius, en el seu passeig per Barcelona, en parlar de les portes de la ciutat, és prou explícit quan afirma que és un «error gran borrar la memòria de tals portals, quan mereixien estar guardadas en un armari cubert de planxas de plata». La clau de la seva exclamació s'aclareix poc després, quan afirma que les portes d'aquests portals han estat «guardadas ab rius de sanch per nostres passats, li podria contar la història, però fora referir desgràcies de nostra pàtria, sempre de émulos perseguida».⁹⁶ L'anècdota següent permet entendre bé el que deia Serra i Postius: el guia barceloní parlava amb un català que havia estat molts anys a Viena, i el guia feia silencis prou eloqüents a les preguntes del foraster. Dels baluards de migjorn i de llevant deia que eren «a ont és la Ciutadela» i, per tant, «no i ha perquè preguntar-ne»; de la capella de Sant Joan Baptista del convent de Sant Agustí, va dir que «al fer la Ciutadela la demoliren [...] Passem ha altre cosa». I a la pregunta «y ara a ont teniu la Universitat», la resposta fou taxativa: «deixem estar aquest punt».⁹⁷ En aquest sentit, cal destacar la insistència amb què els estudis de Barcelona eren assenyalats i elogiats en la majoria de relacions sobre la ciutat dels segles XVI i XVII, com ara la del pare Diago.⁹⁸

En el segle XVIII les coses havien canviat. Barcelona no sols havia deixat de ser senyora de les seves muralles, sinó que era objectiu de la construcció d'una ciutadella que havia de vigilar la ciutat i els seus habitants. La Nova Planta municipal havia aniquilat el sistema de govern senatorial de la ciutat i tots els seus drets polítics.

La narrativa ens permet observar una altre tipus de ciutat. «Lo perquè de Barcelona», de Pere Serra i Postius, és una descripció plena de nostàlgies historico-polítiques pràcticament no explicitades o dites entre línies. Serra i Postius repeteix els tòpics de l'antiguitat de Barcelona; rememora «la ciutat vella» –evidentment mai no diu això tan lleig de *nucli antic*–, evoca els poders que ha-

94. *Manual de Novells Ardits...*, vol. XXIII, apèndix II, pàg. 255.

95. *Escrips polítics del segle XVIII*, edició a cura de Joaquim Albareda, Barcelona, Eumo i IUHJV, 1996, tom I (*Despertador de Catalunya i altres textos*), pàg. 103.

96. Pere SERRA I POSTIUS, «Lo perquè de Barcelona», dins *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, edició a cura de Ramon D. Perés, Barcelona, 1929, vol. IX, núm. 4, pàg. 76.

97. SERRA I POSTIUS, «Lo perquè...», pàg. 66, 67, 70, 98 i 126.

98. A. MOLINÉ I BRASES, «La Descripción de Catalunya del P. Diago», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, gener-març 1909, pàg. 16-27.

via tingut la ciutat, com el de l'encunyació; parla amb nostàlgia de la taula de canvi, de «nostra Deputació» i de «nostre mayor patrona santa Eulària», potser com una manera de parlar del braç armat de la ciutat, patronatge substituït per la verge de la Mercè en el període de 1686-1688 i en plena pèrdua de posicions de Barcelona.⁹⁹ Això significa que el símbol del braç armat havia estat substituït pel símbol de la redempció. No sabem fins a quin punt els records històrics perviuen, però el baró de Maldà, el 26 d'octubre de 1794, va escriure: «Moltíssima gent al Teatro, en les tardes, per representar-se la comèdia de santa Eulària intitulada *La más heroica barcelonesa*».¹⁰⁰

En el segle XVIII, Catalunya no tenia representació com a tal, i Barcelona –i això és important– solia parlar en exclusiva en nom de tot el país, com veiem, per exemple, en el famós Memorial de greuges de 1760, al costat de les altres capitals de la corona catalanoaragonesa.¹⁰¹

Evidentment, la Barcelona del segle XVIII havia deixat de ser poderosa. Ara bé, de grat o per força concentrava un bon tros de poder militar espanyol, perquè s'havia convertit en plaça d'armes de l'Estat borbònic. La *Descripción* de 1765 del príncep August A. J. Lobkowitz, ambaixador de l'Imperi a la cort d'Espanya, ho verifica. La ciutat, que era industriosa i produïa indians, estava sota el control d'una guarnició.¹⁰² La lectura del *Calaix de sastre* del baró de Maldà és una talaia d'observació fantàstica d'aquesta Barcelona plena de militars. Entre moltes altres citacions trobem, per exemple, aquesta del crític any 1792: «La tropa de guàrdies valones s'ha mudat avui matí des del quartel dels Estudis i de l'òlim Col·legi de Cordelles, en la Rambla [mai no diu les rambles], al quartel de la Ciutadella; y los quartels que han deixat los valons los passaran a ocupar los espanyols que acaben d'arribar d'Oran».¹⁰³ S'havien acabat les desfilades civils de diputats i consellers amb insígnies i maces enlaire; ara desfilaven militars. La presència militar fins i tot alterava els costums musicals de la ciutat, fet que escandalitzava el baró de Maldà: «estes músiques, més pròpies d'entrada en batalla que en estes professons de sagrament». «Ah, Barcelona, Barcelona» exclamava quan manifestava que aquesta mena de música li «malmetia les orelles». «Músiques infernals [deia] per no adequar-se gens a l'esperitual».¹⁰⁴ Aquesta ciu-

99. SERRA I POSTIUS, «Lo perquè...», pàg. 51-53, 56, 68, 114 i 126.

100. RAFAEL AMAT I DE CORTADA, BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de Sastre*, selecció i edició a cura de Ramon Boixareu, Barcelona, Curial, 1987, vol. II (1792-1794), pàg. 261.

101. ENRIC MOREU-REY, *El Memorial de greuges de 1760*, Barcelona, Edicions d'Aportació Catalana, 1968. També ha estat editat per Textos Jurídics i dins *Escrips polítics del segle XVIII*, edició a cura de J. M. Torras i Ribé, Barcelona, Eumo i IUHJV, 1996, tom II (*Documents de la Catalunya sotmesa*), pàg. 91-113.

102. *Descripción de la Principaute de Catalogne* (1765) del príncep August A. J. Lobkowitz, ambaixador de l'Imperi a Espanya, i carta de Prat, Martí, Baldrich i Fuster a Jean Cotterba, en què li proposen un negoci comercial amb l'Imperi (1773). Són documents de l'arxiu familiar Lobkowitz, dipositat a l'arxiu regional de l'estat de Zitenice (República Txeca), que podem trobar fotocopiats a l'IUHJV de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. A les pàg. 15 i 21 trobem referències al caràcter industriós i a la producció d'indians; a la pàg. 17 podem llegir que la ciutat té una guarnició, i a la pàg. 19, que té una fàbrica d'armes. La carta demana una companyia per dur a terme un comerç mediterrani entre Barcelona i Trieste (cal tenir en compte que Trieste era el port d'Àustria).

103. BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. II, pàg. 12.

104. BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. III, pàg. 97 i 205.

tat militaritzada que era Barcelona en el segle XVIII, des de la perspectiva del poder era presidida per un capità general, que, malgrat l'Audiència, s'adjudicava tants poders com podia. El 1797 a Agustín Lancaster li volen sonets d'elogi en el teatre «que li fa esta ciutat de Barcelona i, trobant-se jefe absolut, sens tenir que oposar-s'hi la Real Audiència en res –així com no antes de tenir-li conferit S.M. lo ple poder–, podrà obrar per si sol en utilitat de nostra província en quant ocorria i en aquesta capital, sens tenir que ficar-se en res la Real Audiència, no quedant-li més que les causes civils i criminals, sent SE superior a dita Real Audiència».¹⁰⁵ L'Audiència borbònica, a la qual el capità general feia ombra i que havia enfonsat la Diputació, n'heretà, però, algunes coses, si més no el patronatge de Sant Jordi. «Resant-se avui de Sant Jordi màrtir, patró de Catalunya i de tota la Corona d'Aragó, s'ha feta la festa en son propi altar i capella en la Real Audiència», va escriure el baró de Maldà, que oblidava que la capella havia estat sempre la capella de la Casa de la Diputació.¹⁰⁶

La ciutat de Barcelona havia deixat de tenir jurisdicció sobre les confraries laborals, que ara estaven sota l'Audiència o directament sota la Capitania. Sabem que aquests gremis, que havien sobreviscut pel seu caràcter institucional civil, van tenir un paper polític soterrat important; ho han verificat Ramon Grau i Josep M. Torras.¹⁰⁷ En tot moment cal tenir-los en compte, en casos d'avalots com el de les quintes, de fam o de manca de treball. Don Agustín Lancaster, «nostre general», com l'anomena el baró de Maldà, convocà juntes a «palacio, compostes dels col·legis i gremis d'aquesta ciutat, cònsols, fabricants i comerciants [...] per tractar en les actuals urgències –escriu el baró l'agost de 1797– en que es troba Barcelona, en molts de sos menestrals, mitgers i altres que no troben feina per alimentar-se i a sa família; i crescutíssim ram de fàbriques que han tingut de despedir sos amos a molts de sos mossos [...] s'ha dit si fer-se alguna obra pública en la Rambla i Esplanada».¹⁰⁸

Barcelona era una ciutat militaritzada amb una activitat econòmica important, que estava sotmesa a les oscil·lacions de la conjuntura; una ciutat sense poder polític que creixia i que treballava: ho verifiquen tant Serra i Postius com el baró de Maldà. Aquest aspecte permet enllaçar la narrativa del segle XVIII amb *Las Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, d'Antoni de Capmany, que podríem considerar que és la darrera gran obra del segle XVIII sobre Barcelona i, de fet, sobre Catalunya.

Capmany, a l'empara del pas del temps, es permeté el luxe d'avergonyir el baró de Maldà i li preguntà, rient-se de la seva perruca: «¿Quien és este hombre de tres siglos?».¹⁰⁹ Antoni de Capmany, tot i que procedia de família austriacista,¹¹⁰ era un home del règim i parlava la llengua del cadastre, sembla

105. BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. III, pàg. 207.

106. BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. II, pàg. 174, i vol. III, pàg. 85-86.

107. Ramon GRAU, *Antoni de Capmany i la renovació de l'historicisme polític català. Acte commemoratiu de l'11 de Setembre de 1714*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 8 de setembre de 1994; Josep M. TORRAS, «Protesta popular i associacionisme gremial com a precedents de la reforma municipal de Carles III a Catalunya (1728-1771)», *Pedralbes*, 8/II (1988), pàg. 13-26.

108. BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. III, pàg. 207, 217-218.

109. BARÓ DE MALDÀ, *Calaix de sastre*, vol. VI, pàg. 73.

110. Pròleg de Josep Fontana a l'edició facsímil: ANTONI DE CAPMANY, *Memorias históricas sobre*

que també a Barcelona. La seva obra és una visió bàsicament econòmica de la Barcelona medieval atrafegada amb la navegació, el comerç i la producció, tot i que va més enllà de la història medieval, ja que inclou un segle XVI no pas decadent, sinó ben dinàmic. L'obra de Capmany, però, escamoteja el tema del poder. Potser va ser Capmany el primer que va començar a difondre la falsa idea d'un dinamisme borbònic? L'esperit mercantil de la província s'ha conservat «por una dichosa tradición, para restaurarlos con nuevas ventajas, hasta nuestros tiempos, colmados de gloria y de prosperidad: tiempos venturosos, en que la providencia, después de haber embiado a este reyno para reanimarlo la augusta familia de Borbon representada en el pío y anímoso Felipe, decretó que fuese colocado en el lugar destinado para los mayores monarcas, esto es en el trono de las Españas, al mejor de los príncipes, al más padre de sus vasallos, a un héroe en su vida privada y pública, enfin a Carlos III». Segons Capmany, la dinastia dels Borbó va fer una cosa molt important: «ocupando el trono de España, juntó las partes dispersas del cuerpo de la nación [...] ¿Qué era, enfin, la España toda antes que entrase a ocupar el trono la Augusta Casa de Borbón?. Un cuerpo cadavérico, sin espíritu ni fuerzas para sentir su misma debilidad».¹¹¹

Capmany, tanmateix, va ser intel·ligent. Darrere de la seva *laudatio* de la història econòmica catalana barcelonina hi ha implícit un model polític, si bé mai no l'explica obertament, ni tampoc no explica com va desaparèixer. En les memòries econòmiques de la ciutat l'explicació política de Capmany és indirecta i, en tot cas, més completa en la documentació que aporta que no pas en el text que escriu. Parla del Consell de Cent, dels consellers, de la Diputació del General i dels diputats, però aquest model de funcionament sempre queda en segon terme, com un teló de fons i, de vegades, fins i tot com una curiositat. En la introducció d'un text referit a alguns aspectes de la jurisdicció de Barcelona diu: «La regalía que gozó por espacio de más de quatro siglos la ciudad de Barcelona de nombrar sus cónsules ultramarinos en sus escalas de comercio, y las prerrogativas, antigüedad, emolumentos, jurisdicción y número de estos oficios públicos forman un capítulo muy curioso de esta segunda parte».¹¹² De fet, en les memòries no hi ha cap capítol pròpiament dit sobre el Consell de Cent i els consellers, tot i que els cita repetidament, però en canvi, en un apèndix, sí que publica un text rubricat «Notícia de las prerrogativas, preeminencias y regalías que gozó por muchos siglos el antiguo Ayuntamiento de Barcelona representado por sus magistrados llamados consellers».¹¹³ L'obra de Capmany és més econòmica que política, possiblement per autocensura, i potser per això les seves referències a la Ciutadella són totalment neutres¹¹⁴ i els Borbó mai no són presentats com els destructors del model polític català; a falta d'una explicació pertinent sobre com

la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona, Barcelona, Alta Fulla, 2001, vol. I, pàg. [5].

111. ANTONIO DE CAPMANY, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la Ciudad de Barcelona*, Barcelona, Cámara Oficial de Comercio de Barcelona, 1961, vol. I, pàg. 6, 413 i 913.

112. CAPMANY, *Memorias históricas...*, vol. I, pàg. 15.

113. CAPMANY, *Memorias históricas...*, vol. II-2, pàg. 904-909.

114. CAPMANY, *Memorias históricas...*, vol. II-2, pàg. 998 i 1024.

va desaparèixer, sembla que aquest model es va fondre per incapaç i vell. Per aquesta raó cal veure en l'obra de Capmany un discurs històric innovador, fins i tot en termes europeus, tal com ell mateix explica,¹¹⁵ però que, en certa manera, desarticula economia i política per necessitat d'oblidar la Guerra de Successió, d'afirmar una nació espanyola i de dissimular qualsevol possible conflictivitat historicopolítica. Capmany, doncs, no solament anomena *Ayuntamiento* el govern de Barcelona anterior al segle XVIII, sinó que, per la necessitat de no indisposar-se amb el règim borbònic, al meu entendre, crea la primera visió d'una Barcelona econòmicament pròspera amb els seus atributs polítics més aviat encoberts. Aquesta economia gairebé sense política i el paper positiu dels Borbó, especialment de Carles III, formen part de la visió ideal del segle XVIII barceloní. I un element de la narrativa del segle XVIII que ha arribat fins als nostres dies és no solament la dissimulació del paper polític de la dinastia envers Barcelona i Catalunya, sinó també l'atribució als Borbó de tots els progressos del XVIII català. Potser per part de Capmany, que buscava el progrés en un passat català llunyà, es tractava de silenciar determinats fets per raons polítiques, sense abandonar mai el desig de recuperar subreptíciament institucions. Fos com fos, calgué esperar la crisi del règim per trobar el Capmany políticament més conseqüent de les Corts de Cadis i de la *Práctica y estilo de celebrar Cortes*.¹¹⁶

115. CAPMANY, *Memorias históricas...*, vol. I, pàg. 7: «[...] hasta ahora ninguna nación tiene una historia particular de los principios, progresos y decadencia de su antigua marina, comercio e industria».

116. El títol complet és: *Práctica y estilo de celebrar cortes en el reino de Aragón, principado de Cataluña y reino de Valencia y una noticia de las de Castilla y Navarra*.